

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Коломієць В.М.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант,
Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка Всеволода Лазаряна*

ВПЛИВ ЗМІН В ІНСТИТУЦІЙНІЙ СИСТЕМІ НА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Вплив змін в інституційній системі на формування людського капіталу національної економіки України неоднозначний. Це обумовлено особливостями людського капіталу. Людський капітал невід’ємний від людини і, завдяки цьому, він стає неповторним на особистісному рівні. На макро- і мегарівні людський капітал також стає унікальним, як капітал сукупності носіїв капіталу з неповторними властивостями.

Зміна сформованої інституціональної моделі людського капіталу обмежена існуючими нормами, правилами, законодавчими актами та відбувається в рамках певних інституцій. Економічні можливості можуть відігравати конструктивну роль у людському капіталі для підтримки явищ зростання [1, с. 8].

Кожна країна визначає пріоритетність видатків, вкладень та розраховує ефект від них. Серед існуючих сценаріїв розвитку України ряд дослідників визначають як ефективний напрям вкладення в людський капітал [2, с. 285; 3, с. 28; 4, с. 87]. Інноваційний вектор України спрямований на досягнення стабільних високих економічних показників шляхом використання людського капіталу і задля людського капіталу, для окремої конкретної людини (2, с. 286). Людський капітал, соціальний потенціал є важливими та взаємодоповнювальними щодо забезпечення й підвищення економічного зростання кожної країни [5, с. 290].

Кожна інституційна система – це поєднання старих і створення нових інститутів в процесі розвитку людського капіталу. Відбувається трансформація одних інститутів в інші. Неefективні неформальні інститути витісняються легітимними нормами, що трансформує поведінку економічних суб’єктів. Це сприяє розширенню інституційного поля, досягненню однорідності інститутів, синхронності їх функціонування, інституціоналізації механізмів взаємодії бізнесу і держави [4, с. 84].

Зміна інституціональної моделі людського капіталу пов’язана також з невизначеністю кордонів інституціоналізації, що має на увазі неясні часові та просторові межі, слабкість законодавчої бази, як основи формалізації існуючих і майбутніх інститутів. До істотних інституціональних умов зміни

інституціональної моделі людського капіталу відноситься також відсутність досвіду існування певних інститутів в економіці окремих країн, який би дав підстави для аналізу і доцільності їх застосування.

Людський капітал є втіленням в індивідумі здатності приносити дохід, сума здібностей, знань, кваліфікації і навичок окремого працівника. Як і фізичний капітал, людський капітал здатний накопичуватися. Його потрібно амортизувати з урахуванням того, що на певному життєвому етапі він припинить своє існування повністю або частково втратить власні якості (внаслідок смерті або дискваліфікації).

Фундаментальним інститутом розвитку людського капіталу є система освіти, якій також притаманні постійні зміни. Вона є важливим елементом інституційної системи, яка виробляє людський капітал у співвідношенні з певною продуктивністю, часткою часу освіти від загального обсягу часу кожного індивідуума і середнім рівнем людського капіталу, який існує на даний момент.

Зміна інституціональної моделі людського капіталу безпосередньо пов'язана з такими інститутами, як рівень освіти, мотивація, кваліфікація і професійна діяльність, традиції і релігія, звичаї і виховання, сім'я і ідеологія, менталітет і культура, правова система і система покарання. Опосередкований вплив на людський капітал надають такі базові економічні інститути як приватна власність, конкуренція, трансакційні витрати, контрактні відносини, ринок.

У новій економіці модель людського капіталу істотно модифікується під впливом ряду нових факторів. Активно впроваджуються інноваційні технології у виробничій сфері та сфері послуг. Масового характеру набуває міграція кваліфікованого людського капіталу, низький рівень фінансування освіти, зниження індексів освіти і рівня життя.

Для гармонійного розвитку і ефективного функціонування інституціональної моделі людського капіталу всі елементи і складові інституційної системи повинні активно взаємодіяти. Саме ступінь їх взаємодії пояснює революційний розвиток економік одних країн і затяжний, повільний шлях інших. Інерційність інституційних характеристик гальмує як зрушення в економіці, так і розвиток інституціоналізації людського капіталу.

Формування інституційної моделі людського капіталу відбувається через поступове накопичення нових властивостей в оболонці, які формують критичну масу в базових інститутах, в результаті – змінюється зміст базових інститутів ядра інституційної моделі. Перехід до нової інституційної моделі може бути еволюційним чи революційним переворотом в характері економічних відносин, обумовлений новими правилами і нормами взаємодії суб'єктів, які народжуються в нових інституційних рамках.

Негативною характеристикою людського капіталу можна вважати неможливість наступності даного виду капіталу. Дослідники відзначають здатність людського капіталу до розвитку і накопичення. Однак за стадією накопичення неминуче настає стадія руйнування.

Основний фактор, на підставі якого ґрунтується людський капітал, – це людина з його здібностями, навичками, вміннями. Непередбачуваність поведінки і дій людини, пов’язані, перш за все, з її психологією та викликає значні труднощі в процесі інституціоналізації людського капіталу. Тому формування нових і вдосконалення існуючих інститутів, що стосуються людського капіталу, завжди викликає питання ефективності їх застосування. Під впливом інституціоналізації змінюється об’єкт впливу – людський капітал. У свою чергу, наслідком інституціоналізації стають зміни самих інститутів і інституційного середовища. Людський капітал в економічній системі виступає ініціативним суб’єктом, який безпосередньо може впливати на всі економічні, політичні, інституційні процеси.

Формування інтегрального мислення в дослідженні процесів становлення нової економіки визначає необхідність перегляду існуючих теорій і практики розвитку людського капіталу. Створення інституційної моделі розвитку людського капіталу епохи становлення постіндустріального інформаційного суспільства, економіки знань, цифрової економіки, поведінкової та нейро-економіки відбивається в розумінні суті нової економіки.

Зміни в характері розвитку економіки, переміщення більшості зайнятих зі сфери виробництва в сферу послуг, роботизація, істотно змінюють як теоретичні, так і практичні погляди на зміну інституціональної моделі людського капіталу. Це вимагає виходу за межі методологічного індивідуалізму неокласичного та інших подібних підходів в дослідженнях шляхів трансформації моделі людського капіталу.

Розвиток людського капіталу в рамках методологічних традицій неокласики пояснюють і оцінюють економічні і позаекономічні явища і процеси, зокрема, питання створення і використання людського капіталу на основі принципу максимізації поведінки індивідуумів. Формулювання гіпотези і обґрунтування перспектив розвитку інституційної моделі розвитку людського капіталу як інтелектуальної складової нової економіки ґрунтується на аналізі історичного розвитку змісту людського капіталу.

Нові економічні умови розвитку національної економіки України викликають зміну економічної моделі людського капіталу. Визначаються наступні риси нової економіки, що їх обумовлюють: перетворення знань, інтелекту в базовий ресурс економічного розвитку; перетворення інформації в провідний інструмент економічного зростання, переважання сфери послуг економічної моделі розвитку, глобалізація інформаційної мережі, електронного ринку товарів і послуг, хмарні технології, віртуалізація економіки, розвиток глобальних мережевих комунікацій та їх конкуренції, зміна змісту людського капіталу, через креативність і творчу активність, і зміна його ролі в суспільному розвитку. В дослідженні наведено перелік інститутів, що безпосередньо впливають на зміну інституціональної моделі людського капіталу та тих, що мають опосередкований вплив. Надані нові фактори, під дією яких суттєво модифікується модель людського капіталу. Запропоновано в оновленій інституціональній моделі людського капіталу національної економіки України враховувати виявлені зміни нової економіки.

Список використаних джерел:

1. Ali M., Egbetokun A., Memon M. Human capital, social capabilities and economic growth. *Economies*. 2018. № 6(2). P. 1–18. DOI: 10.3390/economies6010002.
2. Radieva, M. (2018). Institutional modernization of the Global economy. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 4, No. 5 (2018), 283-290. DOI: 10.30525/2256-0742/2018-4-5-283-290.
3. Реун, І.І. Управління персоналом у системі економічної безпеки підприємства залізничного транспорту Економіка та держава : міжнародний науково-практичний журнал. 2015. № 11. С. 28–32.
4. Ткач Анатолій. Институциональные трансформации экономических систем. Трансформаційні процеси в економіці: інституціональний контекст: монографія / за ред. Радевої М.М. / Марина Радева, Анатолій Ткач, Вікторія Коломієць, Іван Реун, Тамара Ткач, Ольга Золкіна. Мелітополь : Колор Принт, 2018. С. 61–122. DOI: 10.32901/978-966-2489-64-4/2018.
5. Viktoriia Kolomiets, Liudmila Golovkova. The institutional content of the human capital of the national economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. Riga: Publishing House “Baltija Publishing”, 2017. Vol. 3(2017). № 5. P. 289–293. DOI: 10.30525/2256-0742/2017-3-5-289-293.

Машгалер О.В.

аспірант,

*Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості
Міністерства соціальної політики України*

**ЗАЛЕЖНІСТЬ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ВІД ІННОВАЦІЙНОЇ
АКТИВНОСТІ ЇЇ СУБ'ЄКТІВ**

Інноваційна модель розвитку України має впроваджуватися на основі створення інституційних, економічних та організаційно-управлінських умов для активізації діяльності галузей економіки, які визначають рівень конкурентоспроможності держави. Всесвітнім економічним форумом постійно здійснюється оцінка за Індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index – GCI) країн світу [1]. У GCI – 2017-2018 рр. Швейцарія, США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія, Фінляндія увійшли до ТОП-10; Україна посіла 81-е місце серед 137 країн світу (що є недостатньо високою позицією), погіршивши результати в 4 із 12 основних субіндексів GCI: в «Ефективності ринку праці» втрачено 13 пунктів; знизилася інноваційна складова (на 9), інфраструктура (на 3), вища освіта та професійна підготовка (на 2). Україна посіла 81 місце за субіндексом «Рівень технологічного розвитку», 61 – за інноваційним потенціалом (табл. 1).

У 2012-2013 рр. за субіндексом «Інноваційний потенціал» наша держава займала 93 місце. Хоча у 2015-2016 рр. посідала 52-54 місця, вже в 2017 р. позиції погіршилися на 9 пунктів (табл. 1). Така ситуація є наслідком низької інноваційної активності суб'єктів національної економіки. Якщо в